

A környezetgazdálkodási kutatás külgazdasági és külpolitikai hatáskapcsolatai

MÁRFÖLDI GÁBOR

A természeti környezet károsodásának elsődleges oka a természeti erőforrások egyoldalú érdekek által vezérelt, erőltetett kiaknázása, amely figyelmen kívül hagyja az erőforrás hasznosítás sokrétű összehangolását, a kölcsönhatások figyelembevételének szükségességét. Ezek a kényszerítő, egyoldalúan megjelenített gazdasági érdekek dominánsan külgazdasági, külpolitikai és gazdaságpolitikai indíttatásúak. Az elmúlt évtizedekben különösen jellemző volt hazánkra az, hogy természeti nyersanyag bázisaink és termelési szerkezetünk korlátai külgazdasági kapcsolat-összefüggéseket, politikai meghatározottságaink pedig külpolitikai orientációjú gazdaságpolitikai döntéskényszert eredményeztek országos, ágazati és vállalati szinten egyaránt. Mindez valós gazdasági érdekeink ellenében természeti értékeink eltékozlásához, környezeti rablógazdálkodáshoz vezetett.

A környezet állapotának és változásainak egzakt értékelése nagy komplexitású vizsgálatokat igénylő tudományos feladat, amely kutatói függetlenséget és erkölcsi elkötelezettséget igényel. Így természetszerű, hogy az elmúlt időszakban az akadémiai kutatói hálózat dolgozott az első vonalban a környezeti ártalmak eredményes felmérésében, valamint a megelőzés és a rehabilitációs feladatok megoldásának megfogalmazásában.

Kiemelést érdemel továbbá az a tény, hogy Magyarországon a tudományos oktatás – valamint az MTA kutatói hálózata – nagy szerepet játszott a környezeti problémák feltárásában, felmérésében, és a megoldási javaslatok kidolgozásában. Ezt a munkát sok esetben közvetlen társadalmi igények alapján – így lakóközösségek, parlamenti képviselők, gazdálkodó szervezetek stb. felkérése alapján – kezdeményezték.

Magyarország ökológiai sajátosságai

Hazánk tágabb földrajzi környezetének ökológiai viszonyait tekintve a kutatásoknak a következőkből célszerű kiindulniuk:

a) A Kárpát-medence geográfiai rendszere bizonyos zárt ökoszisztémát jelenít meg a régióban létező államok érintett területrészeire vonatkozóan a vízháztartás, a levegő- és a talajminőség tekintetében egyaránt.

b) A régió országainak gazdasági struktúrája és intézményrendszerei sok tekintetben hasonlóak, így együtt elemezhetőek, mint közös források gyors ütemben romló környezeti állapotunknak. A környezetvédelem intézményi reformja és a gazdasági szabályozórendszer átalakítása a térség országaiban jól párhuzamosítható, ezáltal feloldhatók a gazdasági érdekellentétek és megelőzhetők a környezeti forrású külpolitikai konfliktushelyzetek, gazdasági érdekellentétek.

A fentiek figyelembevételével a Kárpát-medence térségében az érintett országok összehangolt kutatásának beindítása az alábbi főbb tárgykörökben javasolható:

1. A környezeti állapot felmérése egységesített vizsgálati paraméterek és mérési metodika alapján, a levegő, a talaj, a felszíni és mélységi vizek tekintetében. A környezeti változások egyeztetett periodicitású mérése és regisztrálása egyes régiókban és országhatár menti területeken, a kölcsönös információ szolgáltatás közösen elfogadott rendszerében.

2. Annak vizsgálata és elemzése, hogy a közgazdasági, szociális, államirányítási, külgazdasági intézmények helyi és országos szinten hogyan befolyásolják a különböző erőforrások hasznosítását, a talaj, a víz és a levegőhátartást, a környezeti ártalmak keletkezését és korlátozását, a környezeti értékek védelmét.

3. Fejlesztési javaslatok kidolgozása és közös modell kialakítása a humán intézményrendszerek, a közgazdasági szabályozórendszerek fejlesztésére a környezeti károkozás mérséklése érdekében.

4. Javaslat kidolgozása a térség közös nemzetközi környezetvédelmi szervezetének kialakítására és működtetésére, valamint ennek csatlakoztatása a nagyobb, kontinentális környezetgazdálkodási szervezetekhez.

A fenti javaslatokat az érintett országok tudományos szervei kezdeményezésére és összehangolt irányítása mellett célszerű mielőbb megvalósítani, tekintettel az európai integráció által támasztott egységes környezetgazdálkodási követelményekre, miután a közeljövőben a Kárpát-medence térségének országaiban is ezek a követelmények fognak érvényesülni.

Magyarországon a tudományos intézmények, a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézetei, továbbá az egyetemi tanszékek jelentős szerepet vállaltak a környezeti hatáskapcsolatok feltárásában, mérésében, valamint a környezetvédelmi feladatok megoldásában. A környezeti károsodás több tényezőre vezethető vissza, bonyolult okozati rendszere szükségképpen igényli a legkorszerűbb tudományos módszerek, mérés technikai megoldások komplex és kombinált alkalmazását. E feladatok megoldása egy, az akadémiai kutatóhálózatra támaszkodó, az egyetemi és ipari kutatási helyek szakirányú kapacitásait is magában foglaló, célorientált kutatási szervezet kialakítását igényelte.

Alkalmas működési szervezatként a kutatási helyek szakembereinek és mérőműszer-állományának szabad kapacitásait egységes rendszerbe szervező, önfenntartó non-profit elvű, kft. működési formájú szervezet kínálkozott. A KÖVIKOR Kft. néven szervezett vállalkozás így a kutatási hálózat többletteljesítményeit anyagilag megfelelően elismerni képes, igen hatékonyan és gazdaságosan működő gazdálkodó egységnek bizonyult.

A KÖVIKOR (A környezet állapotát vizsgáló komplex rendszer) szervezeti felépítése, tevékenységi köre és néhány fontosabb működési eredménye az alábbiakban körvonalazható.

A viszonylag alacsony törzstőkével (1 600 000 Ft) alapított kft. mintegy 700 kutató megbízásos foglalkoztatását teszi lehetővé, kb. 800 Mft értékű műszerállomány szabad kapacitásának hasznosításával. Alapító tagjai akadémiai kutatóintézetek és Akadémián kívüli kutatóhelyek, azaz:

- MTA Földrajztudományi Kutató Intézet;
- MTA Bányászati Kémiai Kutató Laboratórium;
- MTA Atommagkutató Intézet;
- MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézet;
- MTA Központi Fizikai Kutató Intézet Atomenergia Kutató Intézete;
- MTA Műszerügyi és Méréstechnikai Szolgálat;
- MTA Természettudományi Kutató Laboratóriumain belül:
 - MTA-TTKL Biofizikai Kutató Laboratóriuma és
 - MTA-TTKL Geokémiai Kutató Laboratóriuma.

Akadémián kívüli kutatóhelyek:

- Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézet,
- Olajipari Fővállalkozó és Tervező Vállalat,
- Dunamenti Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet Agrargeofizikai Kutató Csoportja,
- Economix Közgazdász Egyetemi Kiszövetkezet.

A KÖVIKOR kiemelkedő fontosságú munkája volt a nyírádi bauxitbányászat által létrehozott nagymérvű karsztvízszint-süllyedés környezeti kölcsönhatásainak feltárása, különös tekintettel a Hévízi-tó forráshozamának és víz hőfokának csökkenésére. E munka alapján, amely az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetének korábbi vonatkozó kutatásaira és egy „ad hoc” akadémiai bizottság komplex vizsgálatára támaszkodott, lehetővé vált parlamenti döntés alapján a vízkiemelés csökkentése, majd a nyírádi bauxitbányászat leállítására.

Az Akadémia főtitkárához beérkezett felkérés alapján a KÖVIKOR vizsgálatot folytatott a Gyöngyösoroszi tervezett hulladékakkumulátor-feldolgozó üzem (HAF) várható környezetkárosító hatásaira vonatkozóan és a jelenlegi környezetkárosodási helyzet felmérésére. Ennek alapján felfüggesztették az üzem további építését és új helyszín kijelölése várható.

Lakossági felkérésre a Kétpó és Kuncsorba községek határába tervezett mérgezőhulladék-lerakóhely és -feldolgozó üzem létesítése tárgyában végzett környezeti hatásvizsgálat kimutatta a talajvízbe szivárgó szennyezés veszélyét, így a további tervezési munkákat leállították és a lerakóhely számára új helyszín lesz kijelölve.

Előzetes vizsgálatok folytak a Bős–Nagymaros vízlépcső környezeti hatásvizsgálatának előkészítésére. Ennek alapján az Akadémiához juttatott kutatási megbízás keretében több KÖVIKOR-intézmény (de különösen az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet) eredményes kutatási tevékenységet folytat a tárgy körben és a Magyar Tudományos Akadémia a kormányzati tárgyalásokhoz megfelelő vizsgálati eredményeket tartalmazó anyagot tud szolgáltatni a magyar álláspont alátámasztásához.

Az MTA kutatási hálózatának a továbbiakban is nagy szerepe lesz a talaj- és a légszennyezés, a vízminőség és a vízellátás helyzetfelmérésében, továbbá a kedvező irányú környezeti változáshoz vezető metodikai javaslatok kidolgozásában.

Mindez kiemelkedő jelentőségű a környezeti rehabilitáció, a településfejlesztés és az idegenforgalom fejlesztése szempontjából és lényeges biztosítékot ad az 1996-ban megrendezésre kerülő világkiállítás megfelelő környezeti feltételeinek megteremtéséhez.

A fentiek alapján a Kárpát-medence regionális környezetvizsgálati rendszerének nemzetközi méretű összehangolása, az előzőekben vázolt javaslatok megvalósításának mielőbbi megkezdése fokozottan indokolt feladat.

ECONOMIC AND POLITICAL IMPLICATIONS OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT
AT AN INTERNATIONAL SCALE

by *G. Márfoldi*

S u m m a r y

Geography of the Carpathian Basin presents a kind of closed ecosystem as far as the water regime, quality of the atmosphere and soil over the areas of countries falling in the basin are concerned.

Economic pattern and institutional system of the countries in the region show similarities in many respects thus they can be analysed jointly as factors of environmental deterioration of an accelerated rate. The institutional reform of environmental protection and the transformation of regulatory systems in the countries of the region can be parallelized and solutions be found easily as to the conflict situations between economic interests and foreign policies triggered by environmental issues.

Taking the above mentioned into account a joint and accorded research can be started in the following spheres:

1. A survey of the state of the environment based on unified parameters and methodologies of investigations into the atmosphere, soils, surface and subsurface waters. Measurements and registration of similar time frequency in certain regions and borderland areas fixed in a jointly shaped system of information.

2. Research and analysis of how the use of resources and raw materials, the soil pattern, water budget and the quality of the atmosphere, the emergence and solution of environmental problems and the protection of ecological values are influenced by the activities of economic, social, administrative institutions and by international economic relations at local and national scales.

3. Elaboration of development proposals and creation of a joint model as to the system of human institutions and economic regulations in order to reduce environmental hazards.

4. Suggestions on a regional organisation of environmental protection, its operation and connection to higher level institutions of similar kind.

The above propositions are to be realised as soon as possible with the standards and recommendations on environmental protection presented by the European Communities duly taken into account.

Translated by L. BASSA